

IS ONS WATERBEWUSTZIJN
GEBAAKT BIJ EEN TV-DRAMA?

ALS KIJKCIJFERS RECORDS BREKEN...

Wekelijks anderhalf miljoen kijkers. De E0-serie 'Als de dijken breken' was een kijkcijferkanon. Prachtig, zeggen de rekkelijken, want: waterbewustzijn staat weer op de kaart. Onzin, zeggen de preciezen, want: bij sprookjes haken mensen af. "Wat in elk geval klopt, is dat we bij een dergelijke ramp op onszelf zijn aangewezen."

Met de watersnoodramp van 1953 is het net als met de Tweede Wereldoorlog. Het aantal ooggetuigen en overlevenden neemt de komende decennia in rap tempo af. Wie op die fatale februari-dag de vernietigende kracht van het water aan den lijve heeft ondervonden, is nu minstens 58 jaar oud. Over pak 'm beet 30 jaar zijn we aangewezen op verhalen uit de overlevering of op de beelden uit het Polygoonjournaal van destijds. Het idee dat het hier in Nederland goed mis kan gaan, verdwijnt langzaam maar zeker uit ons geheugen.

Dat geldt zeker ook voor de schrijver van dit artikel: geboren na de start van de bouw van de Deltawerken in 1972 en afkomstig van de hoger zandgronden, zijn de vreselijke beelden uit Azië na de verwoestende tsunami in december 2004 de enige herinneringen aan een overstroming. En dat speelde zich af ver weg van hier, in straatarme landen zonder veel bescherming tegen hoogwater. Hier in Nederland, land van waterkennis bij uitstek, zijn we toch te allen tijde goed beschermd?

SUPERSTORMPROOF

En toen was daar begin november plots de EO-serie 'Als de dijken breken'. Nederland en Vlaanderen getroffen door een superstorm met stormvloed vanuit zee. Gevolg: enorme overstromingen, die ons land in hoog tempo onder water zetten. De evacuatie van de Randstad verloopt moeizaam, met alle gevolgen – drama, ellende, slachtoffers – van dien. >

Mijn bootje.
- Femke, nee.

Wekelijks
bekeken
anderhalf
miljoen
mensen de
serie

Wekelijks bekeken anderhalf miljoen mensen de serie. Alle redenen om de zesdelige kijkcijferhit aan een nader onderzoek te onderwerpen. Hoe realistisch is 'Als de dijken breken...'? Is het pure fictie of is een ramp van een dergelijke omvang wel voorstelbaar? En ook: draagt deze serie bij aan het bewustzijn van de gemiddelde Nederlander dat een groot deel van het land nu eenmaal onder de zeespiegel ligt en dat dit risico's met zich meebrengt? Hoe belangrijk is dat besef überhaupt?

"Laat ik voorop stellen dat Nederland zijn zaakjes goed op orde heeft langs de kust", stelt Frans Klijn, hoogleraar Adaptive Delta Management aan de TU Delft en als senior-specialist verbonden aan Deltares. "Begin november is de laatste zogenoemde *zwakke schakel* weggevoerd, in de duinen bij Katwijk en Noordwijk. Niet voor niets heeft minister Schultz van Infrastructuur en Milieu toen gezegd dat ons land nu 'superstormproof' is. Bij de kustversterking is de voorbije jaren met de meest extreme en negatieve scenario's gerekend. In principe is de kust op orde tot ongeveer 2050."

INGRIJPEND

"Maar ik kan daar wel een paar kanttekeningen bij plaatsen", vervolgt Klijn. "Want de kans op overstromingen vanuit de rivieren is groter dan vanuit zee. En in tegenstelling tot wat mensen denken is zo'n rivieroverstroming niet minder ingrijpend. De kracht waarmee het water door een dijk knalt, als die het begeeft, is ontzettend heftig. Dat komt ook door het hoogteverschil tussen water en land. Het gebied waarin het water terechtkomt is daarnaast groter dan bij een overstroming uit zee. Dus is er ook meer schade. Bij een stormvloed op zee zakt het waterpeil bovendien redelijk vlot, terwijl een hoogwater op de grote rivieren wekenlang kan aanhouden."

En dan is er – hoe kan het ook anders – het klimaat. De *global warming* en alle gevolgen daarvan voor de waterwereld. Klijn waarschuwt, zij het op de lange termijn. "De kans is erg klein dat we de komende 40 jaar met grote rampen te maken krijgen. Maar we weten dat het weer niet alleen extremer maar ook onvoorspelbaarder wordt. En ja, natuurlijk is er een kans dat het dus toch misgaat, op een manier die wij ons nauwelijks kunnen voorstellen. Maar die kans is net zo klein of zelfs kleiner dan dat bijvoorbeeld de vulkanen in de Eiffel na een miljoen jaar weer uitbarsten."

Dat het versneld smelten van het ijs op de Zuidpool en Groenland en de daarmee gepaard gaande stijging van de zeespiegel extra gevaar oplevert, relativeert Klijn. "We kunnen in totaal waarschijnlijk zo'n zeven meter stijging aan. Omdat de zeespiegel naar huidige inzichten op

z'n snelst met 1,5 meter per eeuw kan stijgen, duurt het nog een eeuw of vijf voor we echt een groot probleem hebben."

TOUWTJE

'Heer, geef ons heden ons dagelijks brood en af en toe een watersnood!' Het is een veelgehoord gezegde in de waterwereld. De gedachte erachter is simpel: wie zo nu en dan met de neus op de feiten gedrukt wordt, is zich bewuster van het risico en dus alerter. Ook kunnen bepaalde vormen van gedrag en beleidsmaatregelen – vluchtgedrag, evacuatie – geoefend en geëvalueerd worden.

Bewustzijn, het klinkt bijna als een mantra in de wereld van waterveiligheid, overstromingsgevaar en klimaatverandering. Nog geen jaar geleden constateerde de OESO nog dat het 'waterbewustzijn van de Nederlanders opvallend laag is'. Mooi dus dat er nu een rampenserie op televisie is die goed bekeken wordt.

"Ik heb daar mijn twijfel over", zegt Joop de Boer, gastonderzoeker aan het Instituut voor Milieuvraagstukken aan de VU. 'Het lastige met fictie, en zeker met gedramatiseerde verhalen, is dat de boodschap weggedrongen wordt. Neem Jan Terlouw bij DWDD: hij wilde het hebben over klimaatverandering, maar nu heeft iedereen het over dat touwtje uit de brievenbus. Dan sla je de plank mis. Ik ben een beetje bang dat dit met deze serie ook gebeurt."

MILDE ANGST

De Boer wijst ook op studies die zijn gedaan naar het effect van 'angstcommunicatie'. Zo is de *communis opinio* dat een milde mate van angst functioneel kan zijn, mits de boodschap herkenbaar en overtuigend neergezet is. En – heel belangrijk – mits er een realistisch en uitvoerbaar handelingsperspectief geschetst wordt. Anders treden defensiemechanismen

in werking zoals ontkenning ('Het is niet waar'), ridiculisering ('Het is bizar'), neutralisering ('Het overkomt mij niet') of minimalisering ('Allemaal overdreven').

"Ik ben niet zo'n voorstander van focussen op een gebeurtenis met een héél kleine kans. Water hoeft niet hoog te stijgen om een ontwrichtende werking te hebben op de samenleving. Richt daar de communicatie op. De vraag is ook", zegt De Boer, "of mensen echt *willen* weten wat er aan de hand is. Mensen willen niet graag hun visie bijstellen. Wat ze altijd gedacht hebben, is een zekerheid. Dat zou je, kort door de bocht, kunnen omschrijven als de kop in het zand steken, ja."

Dan is er nog de vraag *waarom* dat bewustzijn zo belangrijk is. De Boer: "Ten eerste is er een ethisch aspect: mensen hebben het recht om te weten welke risico's er spelen in hun directe omgeving. Daarnaast zijn er allerlei praktische redenen waarom waterbewustzijn gestimuleerd wordt. Neem preventiemotivatie: mensen kunnen zelf veel maatregelen nemen om te voorkomen dat wateroverlast optreedt. Dan heb ik het niet over een stormvloed, maar wel over wateroverlast door ernstige regenval. Als iedereen een regenton zou plaatsen en de tegels uit zijn tuin zou weghalen, scheelt dat al flink."

OEFENEN

Bewustzijn is ook voorbereid zijn op een echt grote ramp. Dat is een heel ander verhaal, want mensen handelen dan veelal niet rationeel. "In de serie zie je dat mensen massaal in de auto springen en de snelweg richting Utrecht op willen", zegt Frans Klijn. "Dat gaat faliekant mis, want er ontstaan enorme opstoppingen. Het is een logische reflex natuurlijk, maar als je goed nadenkt kies je niet de laaggelegen snelweg, maar vlucht je over de dijken. En pak je niet de auto >

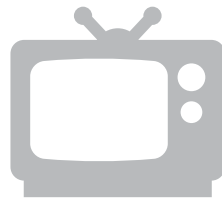

maar de fiets. Als de storm niet te heftig is natuurlijk. En ik zelf zou vanuit Den Haag, Zoetermeer of Leiden juist tegen de grote files in, richting de duinen gaan. Dat is een relatief veilige beschutte plek, met veel hoogte. Maar waarschijnlijk zou ik teruggestuurd worden door hulpdiensten.”

Waarom doen we geen rampenoefening eens in de twee jaar, voor burgers, bestuurders en hulpdiensten? “De afweging is of we geregeld zeer ingrijpende, grootschalige oefeningen

moeten doen, met alle kosten van dien, voor een ramp waarvan de kans zeer, zeer klein is dat die ooit zal voorkomen. Uiteindelijk is iedereen in dat geval op zichzelf aangewezen. Dat is geen leuke boodschap, maar wat de overheid in extreme omstandigheden kan doen is nu eenmaal beperkt. Ik zou zeggen: check overstroomik.nl, sla voldoende lang houdbaar eten op, en zoek een hooggelegen plek op. En zorg voor drinkwater. Dan is de kans het grootst dat je het overleeft.” |

ALS DE FEITEN SPREKEN...?

De zedelijke serie ‘Als de dijken breken’ is met 1,5 miljoen kijkers een onverwacht kijkcijferkanon. Een prachtige kans om water en waterbewustzijn op de kaart te zetten, dus. Maar hoe realistisch is het beeld dat in de serie wordt geschetst?

De rekkelijken en de preciezen in de waterwereld vliegen elkaar in de haren. Maandblad H₂O deed zijn eigen onderzoek: wat klopt er wel en niet in ‘Als de dijken breken...’?

Op hoofdlijnen, stellen onze experts, is de serie waarheidsgetrouw. Heel goed is bijvoorbeeld dat de evacuatie in de soep loopt. Minister Schultz van Infrastructuur en Milieu heeft onlangs bij RTL Late Night toegegeven dat mensen bij een dergelijke ramp op zichzelf zijn aangewezen. Op detailniveau echter slaat de serie de plank nogal eens mis:

- De Randstad loopt niet grotendeels onder water.
- Ons land ligt (nog) nergens 10 of 11 meter onder NAP. Diepste punt is -6,67m NAP.
- De vloedgolf in de eerste aflevering is meer een tsunami. Zo zal het in ons land niet gaan. Hier breken dijken door.
- Een doorbraak bij Haarlem is niet waarschijnlijk, want daar zijn de duinen zeer breed en hoog.
- Antwerpen blijft droog, terwijl Rotterdam onder water loopt. Dat zou eerder andersom zijn.

- Het beeld van een kerktoeren boven het verder lege water in de regio Rotterdam is ongeloofwaardig. Dat betekent dat alle huizen tot boven de nok onder water staan? Er zijn zoveel schepen in de haven, die moeten ook rondvaren of rond-drijven als er met een vlot door Rotterdam wordt gepeddeld.
- Fietsen of scooteren bij windkracht 12 is vrij onwaarschijnlijk.
- Na twee dagen is het weer goeddeels windstil; bij een superstorm is dat te snel.
- Bestuurders kijken live mee bij de doorbraak van de zwakke plekken in de kustlijn. Dat kan nog niet. Ook is het onwaarschijnlijk dat je bij windkracht 12 een helikopter in de lucht krijgt/houdt. Bovendien is het maar zeer de vraag of er nog verbindingen zijn (elektriciteit, internet, mobiele telefoon)
- Het feit dat de bestuurders, de politiek en de hulpdiensten verrast worden, is ook onwaarschijnlijk. De geautomatiseerde systemen – weersscenario’s, overstroomingskaarten, et cetera – zijn zeer verfijnd en hoogstaand. Bovendien hebben alle diensten en bestuurders toegang. Een storm van een dergelijke omvang zien we vrijwel zeker al langer van tevoren aankomen.

Deze analyse is gemaakt op basis van interviews met Frans Klijn en Laurens Bouwer (Deltares), Joop de Boer (VU Amsterdam) en de ‘recensies’ van experts van Rijkswaterstaat op www.rijkswaterstaat.nl.